Wojna kognitywna

DECYZJE, KTÓRE PODEJMUJEMY KAŻDEGO DNIA – OD WYBORU INFORMACJI, KTÓRE UZNAJEMY ZA PRAWDZIWE, PO EMOCJE WYWOŁYWANE PRZEZ WIADOMOŚCI – MOGĄ BYĆ CZĘŚCIĄ PRECYZYJNIE ZAPLANOWANEJ GRY STRATEGICZNEJ.

ppłk rez. Jarosław Wiśnicki

Autor jest pracownikiem naukowym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Ludzki mózg stał się w XXI wieku przestrzenią walki. Coraz częściej konflikty zbrojne rozgrywają się w świecie percepcji i emocji, zanim jeszcze zostaną wystrzelone pierwsze pociski. W epoce cyfrowej technologie komunikacyjne oraz sztuczna inteligencja umożliwiają nie tylko globalny dostęp do informacji, lecz także manipulowanie nimi na niespotykaną dotąd skalę. Wojna kognitywna, o którą chodzi, nie dotyczy bezpośredniego starcia wojsk. Odnosi się do konkretnych ludzi o rozpoznawalnych twarzach, do ich poglądów, decyzji i pokładanych w nich nadziei. Właśnie teraz, każdego dnia, czy tego chcemy, czy nie, jesteśmy uczestnikami niewidzialnego konfliktu, którego celem nie jest zdobycie terytorium, lecz zmiana sposobu, w jaki postrzegamy świat.

PIĘĆ GENERACJI

Historia wojen odzwierciedla nieustanny rozwój technologii, strategii i społeczeństw. Każda kolejna generacja konfliktów zbrojnych cechowała się nowymi wyzwaniami, które zmieniały sposób, w jaki państwa i grupy dążyły do osiągnięcia celów politycznych i militarnych. W wojnach pierwszej generacji konflikt polegał na uporządkowanych starciach armii operujących w prostych szykach. Były to czasy otwartych bitew i liniowego myślenia strategicznego. W drugiej generacji wojen do wprowadzenia nowych rodzajów uzbrojenia, takich jak artyleria dalekiego zasięgu i karabiny maszynowe, przyczyniły się industrializacja i masowa produkcja. Bitwy w okopach toczone w czasie pierwszej wojny światowej były symbolem wyniszczających konfliktów, które zdominowały ówczesny sposób prowadzenia działań.

Postęp technologiczny minionego wieku przyniósł jednak zmianę, trzecia bowiem generacja konfliktów skupiła się na mobilności, szybkości oraz taktyce przełamania. Przykładem są niemieckie operacje typu blitzkrieg. W erze tej położono większy nacisk na manewrowość niż na wyniszczające starcia. Od końca ubiegłego stulecia zaczęła dominować wojna czwartej generacji – asymetryczne konflikty prowadzone przez nieregularne siły zbrojne, bojówki czy też grupy terrorystyczne, które wykorzystywały metody nieregularne, takie jak ataki terrorystyczne lub powstania miejskie. Ta forma wojny nie polegała na działaniu na otwartym polu bitwy, lecz coraz częściej na destabilizowaniu społeczeństw z zastosowaniem aktów przemocy oraz dezinformacji.

Współczesne konflikty, często określane jako wojny piątej generacji, są jeszcze bardziej złożone. Opierają się na hybrydowym wykorzystaniu siły militarnej i operacji cybernetycznych oraz na wywieraniu wpływu na świadomość społeczną. Działania w cyberprzestrzeni i manipulacja informacją stały się kluczowymi elementami tych konfliktów, które pozwalają na osiąganie strategicznych celów bez prowadzenia otwartych działań wojennych. Szczególną rolę odgrywają tu takie narzędzia, jak: sztuczna inteligencja, zaawansowane systemy autonomiczne oraz kampanie dezinformacyjne. Równolegle z postępem technologicznym i integracją globalnych sieci społecznych przyszłość wojen coraz bardziej oscyluje wokół wymiaru

ADOBE STOCK

Jednym z kluczowych celów walki kognitywnej jest wpływanie na społeczeństwa i decydentów w fazie poprzedzającej potencjalną eskalację konfliktu, tak by budując zaufanie, zdobywając lojalność i kreując pozytywny wizerunek własnych działań, wpływać na percepcję obiektów oddziaływania.

poznawczego. Bitwa o umysły i serca nie jest już jedynie marginalnym zjawiskiem, lecz staje się centralnym punktem współczesnych konfliktów, w których wroga można pokonać, nie niszcząc infrastruktury, lecz wpływając na percepcję rzeczywistości przez całe społeczności. W tym kontekście zrozumienie wojny kognitywnej nabiera kluczowego znaczenia dla utrzymania przewagi strategicznej w XXI wieku.

CZYM JEST WOJNA KOGNITYWNA

Opisany rozwój wojen odzwierciedla nieustanną ewolucję strategii ich prowadzenia, od otwartych bitew i statycznych frontów do bardziej złożonych i nieregularnych form walki. Przejście od wojny linearnej do asymetrycznej i hybrydowej ukazuje, jak zmieniające się technologie, społeczne realia i globalna sieciowość wpłynęły na sposób rozstrzygania konfliktów. Obecnie wojny są nie tylko kwestią zdolności wojskowych czy politycznych, lecz obejmują również walkę w przestrzeni informacyjnej i cybernetycznej. Na tym tle pojawia się koncepcja wojny kognitywnej – nowoczesnego narzędzia w arsenale konfliktów, które celuje nie w terytoria czy infrastrukturę, lecz w ludzkie umysły.

Wojna kognitywna stanowi nowe podejście do konfliktów zbrojnych i politycznych, dla których głównym polem walki staje się ludzki umysł. Zjawisko to zostało zdefiniowane jako działania mające na celu wpływanie na postrzeganie rzeczywistości, na decyzje i zachowania jednostek oraz grup społecznych. Głównym jej celem jest manipulacja procesami informacyjnymi, a co za tym idzie poznawczymi, aby wpływać na myślenie oraz zachowanie jednostek i grup społecznych. Strategiczna manipulacja percepcją służy osiąganiu celów politycznych i militarnych bez potrzeby użycia siły. Kluczowym aspektem działań staje się wzmocnienie podziałów społecznych, kulturowych czy religijnych, osłabienie jedności społecznej oraz morale przeciwnika.

NIE OD DZIŚ

Podstawy teoretyczne wojny kognitywnej opierają się na długiej tradycji strategii i konfliktów, w których wpływanie na ludzkie decyzje było kluczowym elementem sukcesu. Już w starożytności chiński strateg Sun Tzu w swoim dziele „Sztuka wojny" podkreślał, że „najwyższą formą strategii jest pokonanie przeciwnika bez walki". Koncepcja ta, zakładająca wywieranie wpływu na serca i umysły, pozostaje aktualna. Przy czym dzisiejsze technologie zupełnie zmieniają jej oblicze.

W czasach antycznych takie imperia, jak Rzym czy Persja, używały jej, aby wzmocnić własną pozycję i osłabić wroga. Przykładem mogą być monumentalne budowle czy inskrypcje chwalące zwycięstwa cesarzy. Były one formą manipulacji percepcji społeczeństwa i wrogów. Już wtedy wiedza o ludzkich emocjach i przekonaniach była kluczem do utrzymania stabilności w rozległych państwach.

W okresie średniowiecza i wojen toczonych w imię religii, takich jak krucjaty, dominowały strategie, które miały na celu mobilizację szerokich mas społeczeń-

stwa. Pisma duchownych, kazania, a nawet symboliczne akty, na przykład papieskie błogosławieństwa rycerzy, wpływały na ducha bojowego i uzasadniały działania militarne jako zgodne z wolą boską.

W czasach nowożytnych rozwój techniki drukarskiej dał początek masowemu oddziaływaniu na społeczeństwo. Ulotki, książki i gazety wykorzystywano do wzmacniania bitności armii i oddziaływania informacyjnego na grupy docelowe. Przykładowo w czasie wojny trzydziestoletniej obie strony konfliktu intensywnie posługiwały się tekstami, aby kształtować narrację o swojej przewadze.

Pierwsza i druga wojna światowa z kolei wprowadziły nową erę masowego oddziaływania na wolę obiektów z wykorzystaniem radia, plakatów i filmów. Obie strony dążyły do dehumanizacji przeciwnika i mobilizacji społeczeństwa na niespotykaną dotąd skalę. Kluczowym elementem strategii stało się osłabianie morale przeciwnika. Służyło temu m.in.: zrzucanie ulotek manipulacyjnych na pozycje przeciwnika, emitowanie odezw czy wyświetlanie filmów propagandowych.

Następny etap w historii stanowił konflikt między Wschodem a Zachodem, który był doskonałym przykładem wojny kognitywnej prowadzonej przez dziesięciolecia. Obie strony używały propagandy jako narzędzia dyplomacji publicznej, próbując przekonać społeczeństwa krajów trzecich do swojej wizji światowego porządku. Centralna Agencja Wywiadowcza (CIA) oraz Komitet Bezpieczeństwa Państwowego przy Radzie Ministrów Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (KGB ZSRR) angażowały się w operacje, które miały na celu kształtowanie opinii publicznej zarówno w kraju, jak i poza nim.

W epoce cyfrowej możliwości oddziaływania na społeczeństwo takimi środkami, jak: media społecznościowe, big data i algorytmy sztucznej inteligencji, osiągnęły niespotykaną wcześniej skalę. W dzisiejszej wojnie kognitywnej stosuje się nowoczesne technologie do manipulacji percepcją zarówno mas, jak i pojedynczych obiektów oddziaływania. Przykładami mogą być skoordynowane kampanie informacyjne mające na celu podsycanie podziałów społecznych, manipulowanie procesami wyborczymi czy wpływanie na strategie wojskowe przeciwnika.

Minione konflikty zbrojne utwierdzają nas w przekonaniu, że zdobycie poparcia serc i umysłów nigdy nie było wyłączną domeną tradycyjnych konfliktów zbrojnych. Wojna kognitywna jedynie podąża za trendami strategii wykorzystującymi emocje oraz wpływ na wolę grup docelowych jako coraz istotniejsze narzędzia do osiągania przewagi w konflikcie.

CELE STRATEGICZNE

Jednym z kluczowych celów walki kognitywnej jest nie tylko zneutralizowanie działań przeciwnika podczas konfliktu, lecz także skuteczne wpływanie na postawy i przekonania społeczeństw lokalnych zarówno przed wybuchem działań zbrojnych, w ich trakcie, jak i po ich zakończeniu. Działania kognitywne we wszystkich fazach konfliktu mają duże znaczenie dla zapewnienia stabilności i osiągnięcia strategicznych celów. Natomiast arcydziełem sztuki wojennej w odniesieniu do ich prowadzenia jest wpływanie na społeczeństwa i decydentów w fazie poprzedzającej potencjalną eskalację konfliktu, tak by budując zaufanie, zdobywając lojalność i kreując pozytywny wizerunek własnych działań, wpływać na percepcję obiektów oddziaływania oraz doprowadzać do korzystnego rozstrzygnięcia bez konieczności prowadzenia działań kinetycznych.

Warto podkreślić, że wszystkie wymienione aktywności na każdym etapie konfliktu wymagają pogłębionej analizy kulturowej, społecznej, religijnej, ekonomicznej i psychologicznej czy też językowej lokalnych społeczności. Efektywność takich działań zależy od dostosowania narzędzi i przekazów do konkretnego kontekstu, a także od spójnej strategii realizowanej we wszystkich fazach konfliktu. Dzięki temu można nie tylko skutecznie reagować na bieżące zagrożenia, lecz także kształtować środowisko informacyjne sprzyjające osiągnięciu długotrwałej przewagi informacyjnej.

TECHNOLOGIE WSPIERAJĄCE WOJNY KOGNITYWNE

Nowoczesna technika sprawiła, że operacje kognitywne, jak nigdy dotąd, stały się niezwykle istotnym elementem każdego konfliktu. Zastosowanie takich narzędzi, jak: sztuczna inteligencja (AI), analiza dużych zbiorów danych (big data), zaawansowane algorytmy oraz technologie cybernetyczne, pozwala na monitorowanie nastrojów społecznych, precyzyjne określenie grup docelowych oraz na skuteczne manipulowanie percepcją obiektów oddziaływania. Sztuczna inteligencja jest wykorzystywana do analizy danych w czasie rzeczywistym, co umożliwia identyfikację podstawowych emocji i potencjalnych źródeł napięć w danej społeczności, a co za tym idzie – ustalenie trendów ludzkich zachowań. Big data natomiast pozwala nie tylko na śledzenie tych zmian, lecz także ułatwia opracowanie skutecznych kampanii wywierania wpływu społecznego, które potencjalnie mogą być wprowadzane do przestrzeni publicznej z chirurgiczną precyzją. Połączenie tych technologii umożliwia skoordynowanie działań, które uderzają w luki w społecznych strukturach i podważają jedność adwersarza.

Technologie wykorzystywane do oddziaływania na wolę to m.in.:

- boty internetowe oraz generowane przez AI treści, które wzmacniają dezinformację, rozpowszechniając ją w spersonalizowanych przekazach, manipulując przy tym opinią publiczną. Przykładem może być konflikt ukraińsko-rosyjski, w którym Rosja wykorzystała tysiące fałszywych kont w mediach społecznościowych do promowania dezinformacji o rzekomej legitymizacji swoich działań wojennych,

a także do tworzenia fałszywego wrażenia powszechnego poparcia dla jej agresji na Ukrainę;

- zaawansowane kampanie mikrotargetowania, które, wykorzystując algorytmy big data, są stosowane do kierowania precyzyjnie określonych kampanii informacyjnych grup docelowych. Przykładowo w trakcie konfliktu w Syrii kampanie takie wspomagane algorytmami służyły zniechęcaniu lokalnych mieszkańców do wspierania międzynarodowych koalicji oraz do podważania ich wiarygodności;
- deepfake i manipulacje audiowizualne, które pozwalają na generowanie fałszywych obrazów i filmów oraz są stosowane, aby zdyskredytować liderów lub wywoływać dodatkowe emocje w społeczeństwie. Jako przykład może posłużyć wykorzystanie fałszywych nagrań przedstawiających rzekome zbrodnie wojenne popełniane podczas konfliktu między Armenią a Azerbejdżanem. Szeroko rozpowszechniane w mediach społecznościowych deprecjonowały przeciwnika;
- analiza sentymentów i predykcja zachowań prowadzone z wykorzystaniem narzędzi analitycznych opartych na AI. Pozwala to na monitorowanie rozmów w przestrzeni cyfrowej, aby móc oceniać emocje oraz przewidywać nastroje społeczne. Coraz więcej krajów, na czele z Chinami, stosuje te systemy do przewidywania wybuchu niepokojów społecznych oraz oceny skutków własnych działań o znamionach kryzysowych w opinii publicznej;
- ataki na infrastrukturę informacyjną, zwłaszcza prowadzone w cyberprzestrzeni, zazwyczaj są wymierzone w media, serwery rządowe czy infrastrukturę komunikacyjną. Mają one na celu dezinformowanie społeczeństwa i destabilizowanie systemów decyzyjnych przeciwnika. Przykładem jest rosyjska strategia stosowana w 2016 roku, która polegała na szerzeniu fałszywych informacji w czasie wyborów w USA, co istotnie wpłynęło na debaty polityczne.

WNIOSKI

Mając na względzie przytoczone przykłady, można stwierdzić, że wojna kognitywna nie ogranicza się do działań prowadzonych równolegle z operacjami wojskowymi. Odgrywa bowiem coraz istotniejszą rolę, wyprzedzając, dopełniając lub uzasadniając prowadzone działania wojskowe. Świadome wykorzystanie technologii umożliwia przeciwdziałanie narracjom przeciwnika, a także wzmacnia własny, pozytywny wizerunek w społecznościach lokalnych. Jest to szczególnie istotne w operacjach stabilizacyjnych, w których zaufanie lokalnych społeczności decyduje o sukcesie działań rekonstrukcyjnych oraz o trwałości osiągniętych rezultatów.

Wprowadzenie nowoczesnych technologii komunikacyjnych do arsenału działań pokazuje, że walka o sprawstwo grup docelowych nie jest tylko wzmocnieniem operacji militarnych, lecz fundamentem strategii konfliktów w XXI wieku. Odpowiednio zastosowane mogą stać się jednym z najskuteczniejszych narzędzi służących do osiągania celów geopolitycznych.

Działania kognitywne w XXI wieku stają się nie tylko trzonem strategii wojennych i stabilizacyjnych, lecz także redefiniują samo pojęcie konfliktu zbrojnego. W dzisiejszych realiach coraz istotniejszym polem walki staje się ludzki umysł, co oznacza, że wojny nie ograniczają się już wyłącznie do działań kinetycznych – ich ciężar przesuwa się do wymiaru poznawczego, wirtualnego i wolitywnego. Dzięki wykorzystaniu zaawansowanych technologii, takich jak: sztuczna inteligencja, algorytmy big data czy techniki cybernetyczne, możliwe jest precyzyjne targetowanie społeczności, wpływanie na jej przekonania oraz kreowanie narracji zgodnych z interesami prowadzących operacje. Podejmowane aktywności ukierunkowane na ludzką wolę stają się coraz ważniejsze podczas konfliktów, ponieważ umożliwiają osiąganie celów strategicznych bez konieczności użycia tradycyjnych środków militarnych. Manipulując informacją, a zatem i percepcją społeczną, można osiągnąć założone cele polityczne i militarne, minimalizując koszty oraz straty ludzkie i materialne. Kluczową rolę odgrywają wówczas takie elementy, jak: dezinformacja, podsycanie społecznych napięć, polaryzacja polityczna czy osłabianie morale przeciwnika przez budowanie fałszywych narracji lub wykorzystywanie prawdziwych faktów w sposób wyjęty z kontekstu. W dzisiejszych konfliktach operacje kognitywne integrują technologię i psychologię, tworząc nowe środowisko operacyjne. Konflikty toczą się teraz w cyberprzestrzeni, która umożliwia błyskawiczne oddziaływanie na miliardy ludzi. Narzędzia wojny kognitywnej ułatwiają destabilizowanie społeczeństw, manipulowanie ich opinią oraz podważanie zaufania do instytucji publicznych i międzynarodowych zarówno w obszarze regionalnym, jak i globalnym.

Warto jednak pamiętać, że aby prowadzić skuteczne działania kognitywne, konieczna jest integracja wiedzy z wielu dziedzin – od technologii cyfrowych, przez socjologię i psychologię, po dogłębną znajomość kontekstu kulturowego, politycznego czy uwarunkowań ekonomicznych. Tylko takie interdyscyplinarne podejście pozwala projektować efektywne kampanie informacyjne, jednocześnie zwiększając odporność własnych społeczeństw na działania przeciwnika. W XXI wieku przyszłość konfliktów wojennych zależy w coraz większym stopniu od umiejętności prowadzenia bitwy o umysły i serca nie w formie fizycznego starcia, lecz przez kreowanie narracji, wpływanie na emocje i manipulowanie decyzjami.

Wojna kognitywna to sposób walki, w której kontrolowanie przepływu informacji, zniekształcanie postrzegania rzeczywistości i kształtowanie pożądanych przekonań stają się równie skuteczne jak użycie broni palnej. Państwa i organizacje międzynarodowe, które doceniają potencjał działań kognitywnych i uzyskają przewagę w tym wymiarze, będą miały zasadnicze atuty w zabezpieczeniu swoich interesów geopolitycznych w nadchodzących dekadach. ■

WOJNA KOGNITYWNA TO SPOSÓB WALKI, W KTÓREJ KONTROLOWANIE PRZEPŁYWU INFORMACJI, ZNIEKSZTAŁCANIE POSTRZEGANIA RZECZYWISTOŚCI I KSZTAŁTOWANIE POŻĄDANYCH PRZEKONAŃ STAJE SIĘ RÓWNIE SKUTECZNE JAK UŻYCIE BRONI PALNEJ.